

UbU
1985/86:4 y

Utbildningsutskottets yttrande

1985/86:4 y

om inriktningen av konsumentpolitiken
(prop. 1985/86:121)

Till lagutskottet

Lagutskottet har den 13 mars 1986 beslutat bereda utbildningsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1985/86:121 om inriktningen av konsumentpolitiken jämte motionerna 1985/86:400–410. Utskottet begränsar sitt yttrande över propositionen till de delar, där föredragande statsrådet behandlar utbildnings- och forskningsfrågor (prop. s. 28–30 resp. 48–51). Motsvarande begränsning görs beträffande motionerna. Utskottet behandlar här också motion 1985/86:Ub840 yrkande 3, som väcktes under den allmänna motionstiden. Sistnämnda motionsyrkande överlämnas samtidigt till lagutskottet för fortsatt beredning.

I propositionen framhålls vikten av att *utbildningen i konsumentfrågor* främjas på en rad utbildningsvägar.

Föredragande statsrådet erinrar om att i *grundskolan* har utrymmet för konsumentfrågor ökats på senare år. Statsrådet vitsordar värdet av de ytterligare förbättringar som föreslagits i konsumentpolitiska kommitténs betänkande (SOU 1983:52) Hushållning för välfärd. Den framtida konsumentpolitikens inriktning. Förändringarna kan dock rymmas inom ramarna för de riktlinjer för skolans verksamhet som numera gäller. Ansvaret för att konsumentfrågor förankras i undervisningen ligger i första hand på lokal nivå.

I motion 1985/86:408 (s) konstateras att det endast är i ämnet hemkunskap konsumentfrågor förekommer som huvudmoment och därmed får en enligt motionären seriös behandling. I motionen betonas att eleverna tidigt bör få kunskap om den påverkan de utsätts för genom t. ex. reklamen och att de tidigt bör få möjlighet att utvecklas till medvetna konsumenter. Motionären hemställer att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att skolöverstyrelsen (SÖ) bör ställa större krav på skolstyrelser och lärare, så att konsumentkunskapen får ett större utrymme i undervisningen.

Utskottet erinrar om att riksdagsbeslutet om ny läroplan för grundskolan (Lgr 80) innebär ökad undervisningstid för ämnet hemkunskap (prop. 1978/79:180, UbU 1978/79:45, rskr. 1978/79:422). Att konsumentekonomi ingår i detta ämne såsom ett huvudmoment, som obligatoriskt skall behandlas, utesluter inte att konsumentfrågor tas upp även i andra ämnen, t. ex. inom orienteringsämnen på lågstadiet, där hemkunskap numera förekommer som ett moment. Utskottet finner detta vara i linje med motionärens

önskan att eleverna tidigt får möta de nu aktuella frågorna. Utskottet vill också erinra om följande. I läroplanen är inte konsumentfrågorna samlade i något särskilt avsnitt. Ansvar för undervisningen ligger inte på några enstaka ämnen utan har blivit hela skolans angelägenhet, vilket framgår vid ett studium av kursplanerna för olika ämnen.

När det gäller yrkandet att SÖ skall kräva att man lokalt ägnar mer utrymme åt dessa frågor erinrar utskottet om att den nu gällande läroplanen för grundskolan började tillämpas så sent som läsåret 1982/83. Den bygger i fråga om undervisningen i mycket på riksdagsbeslutet om en långtgående decentralisering av ansvaret för skolorganisationens utformning (prop. 1975/76:39, UbU 1975/76:30, rskr. 1975/76:367). Genom denna decentralisering har den statliga styrningen begränsats till förmån för lokala avgöranden. I de förbättringar av konsumentutbildningen föredragande statsrådet funnit väl värda att överväga ingår bl.a. de insatser som konsumentnämnderna kan göra för att få med konsumentfrågorna i undervisningen.

Med det nu anförda föreslår utskottet att lagutskottet avstyrker motion 1985/86:408 i denna del.

Konsumentutbildning i *gymnasieskolan* behandlas i två motioner.

I motion 1985/86:404 (c) yrkande 1 hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna behovet av obligatorisk undervisning, teoretisk och praktisk, i konsumentkunskap på gymnasieskolans alla linjer. Motionärerna betonar vikten av att praktiska undervisningsmoment får komplettera de enbart teoretiska och uppmärksammar bl.a. sådana områden som hushållsekonomi, kost, näringslära och hälsa. Hänvisning görs till motiveringar i motion 1985/86:Ub 824 (c). Där (s. 8) erinras om flera offentliga utredningar som på senare år konstaterat att behovet av kunskaper om kost och näringslära är stort och viktigt. Sådana kunskaper beskrivs i motionen som grunden för en mathållning som i sin tur ger den enskilde möjligheter till ett sunt liv, en god hälsa och en god prestationsförmåga i skola och arbetsliv.

Utskottet delar uppfattningen om värdet av dessa kunskaper. Utskottet konstaterar också att en arbetsgrupp för översyn av den gymnasiala yrkesutbildningen (ÖGY) nyligen framfört förslag om att kost- och näringsinslag bör tas in i undervisningen på ett stort antal av gymnasieskolans linjer, nämligen de yrkesinriktade. Förslaget remissbehandlas för närvarande. ÖGY föreslår att utrymme bereds för just sådana moment som motionärerna avser genom en ökning av det totala timtalet för elevernas studier inom ramen för en generell förlängning av linjerna. För de få övriga, mer teoretiska linjerna skulle ett tillskott av konsumentkunskap som ämne på samma sätt leda till ett ökat totaltimtal. Alternativt skulle – inom oförändrade timramar – utrymme för något annat ämne behöva minskas eller helt slopas.

Utskottet delar föredragande statsrådets uppfattning att alla elever bör få "vardagskunskaper" om bl.a. kost, hälsa och bosättning. Detta är, som statsrådet anför (s. 29), för gymnasieskolans del i princip en uppgift för SÖ att bevaka i det löpande arbetet med läroplansutveckling. Liksom i grund-

skolan kan givetvis konsumentfrågor också uppmärksammas som inslag i redan befintliga ämnen och aktiviteter.

Utskottet vill inte under pågående remissbehandling av ÖGY:s betänkande avseende de yrkesinriktade linjerna uttala sig om förändringar avseende dessa. Enligt utskottets mening är det inte heller lämpligt att nu uttala sig om några särskilda förändringar för de mer teoretiska linjerna. För båda linjekategorierna avses ytterligare flera år framöver ett försöks- och utvecklingsarbete komma att bedrivas. Mot bakgrund av dels detta, dels de icke fåtaliga timplaneförändringar som under senare år ägt rum för de teoretiska linjerna ser utskottet ett värde i en framtida samlad bedömning av olika förändringsönskemål beträffande de teoretiska linjerna. I denna bör – för en helhetssyn – inkluderas både erfarenheter av de olika försöken och de erfarenheter som då kan finnas av eventuellt genomförda förändringar beträffande de yrkesinriktade linjerna.

Med det som här anförts anser utskottet att lagutskottet bör avstyrka motion 1985/86:404 yrkande 1.

I motion 1985/86:405 (fp) yrkande 4 hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att den tvååriga konsumtionslinjen på försök bör förlängas med ett år och att specialkurserna på detta område bör behållas. Som bakgrund anges att ÖGY föreslagit ett slopande av såväl linjen som specialkurserna. Med förlängningen av linjen till att bli treårig som övriga linjer i ÖGY:s förslag och genom ett utökat och fördjupat innehåll i kursplanerna vill motionärerna göra linjen till en god grund både för arbetsmarknad och för högre studier. Specialkurserna med sin blandning av teori och praktik ökar, enligt motionärerna, elevernas självförtroende, omdömesförmåga och kritiska tänkande i konsumentfrågor samt väcker intresse för vidare utbildning.

Utskottet erinrar även här om remissbehandlingen av ÖGY:s förslag, vilket bl.a. innebär överföring av vissa delar av konsumtionslinjens stoff till alla yrkeslinjer. Mot bakgrund av vad motionärerna anför om de aktuella specialkursernas stimulans för vissa elevers självförtroende och intresse för vidare utbildning vill utskottet peka på att ÖGY föreslagit en introduktionsutbildning för bl.a. just denna elevgrupp som ofta är obestämmd i sina yrkesplaner.

Utskottet har tidigare under detta riksmöte i sitt betänkande UbU 1985/86:16 om anslag till gymnasieskolor, m. m. behandlat ett antal motioner, i vilka uttryckts farhågor för den nuvarande konsumentekonomiska utbildningens framtid. Utskottet har därvid beträffande kunskaper om kost, hälsa och bosättning uttryckt sin uppfattning om konsumtionsutbildningarnas värde. Med hänvisning till bl.a. den förestående beredningen av ÖGY:s förslag, som nu remissbehandlas, avstyrkte utskottet de i sammanhanget behandlade motionerna.

Utskottet finner inte skäl att frånga sin nyligen gjorda bedömning och anser inte att motion 1985/86:405 yrkande 4 bör föranleda någon särskild åtgärd av riksdagen.

Utbildning och fortbildning av lärare föreslås i propositionen (s. 28 f.) få hög prioritet. Ytterligare resurser förordas för konsumentverkets arbete med utbildningsfrågor.

I motion 1985/86:408 (s) hemställs att konsumentkunskap prioriteras som fortbildning för alla lärarkategorier och att SÖ bör ge klara direktiv härom.

Utskottet erinrar om den ordning som sedan den 1 juli 1982 gäller för personalutbildning i skolan enligt riksdagens beslut med anledning av proposition 1980/81:97 om skolforskning och personalutveckling (UbU 1980/81:37, rskr. 1980/81:386). Beslutet innebär bl. a. att ansvaret för det pedagogiska utvecklingsarbetet i huvudsak skall ligga på det regionala och lokala planet.

Skolstyrelsen, som är huvudman för skolan och dess personal, har ansvaret för att planera personalutbildningen. Kommunerna får statsbidrag till lokal skolutveckling för att finansiera kostnader för personalutbildning och andra utvecklingsåtgärder. Det är skolstyrelsen som skall fatta de individuella besluten om utbildning och tjänstledighet för denna.

Staten utövar ett inflytande över personalutbildningen i första hand genom att dels se till att det inom högskolan finns ett visst utbud av kurser eller andra utbildningsmöjligheter för lärare och skolledare, dels ange vilka förmåner som får utgå vid tjänstledighet för viss prioriterad utbildning. De centralt angivna, prioriterade områdena för fortbildning omprövas varje år. En rad önskemål om prioritering av nya fortbildningsområden har framförts från olika håll. För närvarande pågår en översyn av fortbildningen. Bl. a. därför har regeringen inte gjort några omprioriteringar under de senaste åren. Utskottet har emellertid erfarit att konsumentfrågor enligt gällande ordning tas upp som ett område inom prioriterade ämnesövergripande fortbildningsteman.

Mot bakgrund av det som nu redovisats är inte utskottet berett att förorda någon särskild åtgärd av det slag som framförs i motion 1985/86:408 i denna del. Lagutskottet föreslås avstyrka motionen.

I förslaget (prop. s. 28) om ytterligare medel till konsumentverket för arbetet med och stöd till konsumentutbildning har föredragande statsrådet också beräknat vissa medel för *ökat ekonomiskt stöd till studieförbundens utbildning av förtroendevalda*, främst konsumentnämndsledamöter och konsumentombud i frivilliga organisationer och på arbetsplatser.

I motion 1985/86:405 (fp) yrkande 5 hemställs att riksdagen uttalar sig för att medel inte skall ges till studieförbunden för utbildning av förtroendevalda. Motionärerna erkänner värdet av sådan utbildning men anser att kommunerna själva bör svara för denna.

Utskottet har i det föregående hänvisat till den roll konsumentnämnderna kan spela för att man lokalt skall uppmärksamma konsumentfrågor i undervisningen. Utskottet finner det rimligt att vissa statliga resurser avsätts för en god utbildning av ledamöter i dessa nämnder och föreslår att lagutskottet avstyrker motion 1985/86:405 yrkande 5 och tillstyrker förslaget i proposition 1985/86:121 om ytterligare medel till konsumentverket för arbetet med och stödet till konsumentutbildning.

I fråga om *forskning* vid universitet och högskolor föreslår föredragande statsrådet att *konsumentverket tilldelas ytterligare medel för det forskningsstimulerande arbete som verket redan har till uppgift att bedriva*. I detta arbete ligger att stödja och ta initiativ till konsumentinriktad forsk-

ning, t. ex. genom att peka ut intressanta forskningsområden, medverka till mer organiserade former för kontaktutbyte mellan konsumentforskare, ordna forskarseminarier och även stödja konkreta forskningsprojekt i samråd med andra anslagsgivande organ.

I motion 1985/86:402 (m) yrkandena 2 och 4 tar motionärerna avstånd från detta förslag med motiveringen att konsumentverket inte skall ha uppgifter som ankommer på forskningsråden och de enskilda högskolorna.

Utskottet konstaterar i likhet med föredragande statsrådet att det sedan ett antal år finns en etablerad ordning för stöd till konsumentforskning. Sådant ges dels genom de traditionella forskningsstödjande organen, dels genom konsumentverket. Den kompetens verket har bör enligt utskottet kunna utnyttjas vid prioritetsbedömningar inom just konsumentforskning med dess tvärvetenskapliga karaktär.

Med det anförda föreslår utskottet att lagutskottet avstyrker motion 1985/86:402 yrkandena 2 och 4.

I propositionen föreslås också en utredning om möjligheterna till och formerna för en varaktig finansiering av den konsumenttekniska forskningen vid Chalmers tekniska högskola (CTH). Där finns sedan den 1 juli 1984 bl. a. en personlig professur i konsumentteknik, finansierad av styrelsen för teknisk utveckling (STU). STU:s åtagande upphör den 1 juli 1987. Konsumentpolitiska kommittén har föreslagit att statsmakterna behåller ansvaret för att den konsumenttekniska forskningen vid CTH kan drivas vidare efter detta datum genom att medel förs över från STU till konsumentverket.

Föredragande statsrådet finner det angeläget att konsumentteknisk forskning fast förankras inom högskoleorganisationen men är inte beredd att följa kommitténs förslag på denna punkt. Han avser att senare föreslå regeringen en utredning av möjligheterna till en permanent finansiering av den konsumenttekniska forskningen. Utredningen skall vara slutförd senast i september 1986, varigenom den kan beaktas i samband med nästa budgetarbete.

Under den allmänna motionstiden väcktes motion 1985/86: Ub840 (fp), i vilken yrkande 3 gäller forskning på det konsumentpolitiska området. Yrkandet avser ett tryggnad av konsumentteknisk forskning vid CTH.

Med hänvisning till vad som i propositionen anförts om en utredning av möjligheterna till en varaktig finansiering av ifrågasvarande konsumenttekniska forskning finner utskottet att motionärernas yrkande i huvudsak har tillgodosetts. Utskottet anser därför att lagutskottet bör avstyrka motion 1985/86: Ub840 yrkande 3 och tillstyrka proposition 1985/86: 121 i motsvarande del.

Stockholm den 22 april 1986

På utbildningsutskottets vägnar

Georg Andersson

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Georg Andersson (s), Helge Hagberg (s), Ylva Annerstedt (fp), Lars Svensson (s), Birgitta Rydle (m), Ingvar Johnsson (s), Barbro Nilsson (s), Lars Leijonborg (fp), Göran Allmér (m), Margareta Hemmingsson (s), Björn Samuelson (vpk), Marita Bengtsson (s), Birger Hagård (m), Jan Hyttring (c) och Marianne Andersson (c).

UbU 1985/86:4 y

Avvikande meningar

1. Undervisning i konsumentfrågor i gymnasieskolan

Jan Hyttring (c) och Marianne Andersson (c) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 3 börjar "Utskottet vill" och slutar "1985/86:404 yrkande 1" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning om att det är viktigt med en god utbildning i konsumentfrågor, oavsett linjeval. Undervisning, såväl teoretisk som praktisk, i konsumentkunskap bör därför i någon form ingå på gymnasieskolans alla linjer. Detta kan ske antingen genom att konsumentkunskap läggs in som ett särskilt ämne eller genom att vissa moment av konsumentkunskap läggs in i redan befintliga ämnen. SÖ bör få regeringsuppdrag att närmare utreda hur undervisning i konsumentfrågor på ett lämpligt sätt skall kunna föras in i utbildningen på olika linjer inom gymnasieskolan.

Med vad som här anförts anser utskottet att lagutskottet bör tillstyrka motion 1985/86:404 yrkande 1.

2. Förlängning av konsumtionslinjen

Ylva Annerstedt (fp), Lars Leijonborg (fp), Jan Hyttring (c) och Marianne Andersson (c) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 3 börjar "Utskottet erinrar" och slutar "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Utskottet finner förslaget om en förlängning av konsumtionslinjen väl värt att pröva inom ramen för den försöksverksamhet som kan vara att vänta med anledning av ÖGY:s förslag. En sådan försöksverksamhet kan bli ett komplement till bl.a. den introduktionsutbildning som ÖGY har föreslagit för exempelvis en del av de elever som i dag söker till olika konsumtionsutbildningar.

Lagutskottet bör hemställa att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utbildningsutskottet nu har anfört om försöksverksamhet med konsumtionsutbildning.

3. Finansiering av förtroendemannautbildning

Birger Hagård (m), Birgitta Rydle (m), Göran Allmér (m), Ylva Annerstedt (fp) och Lars Leijonborg (fp) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar "Utskottet har" och slutar "till konsumentutbildning" bort ha följande lydelse:

Utskottet har i det föregående hänvisat till den roll konsumentnäm-

derna kan spela för att man lokalt skall uppmärksamma konsumentfrågor i undervisningen. Utskottet insår värdet i att t. ex. ledamöter i konsumentnämnder får en relevant utbildning men finner att kommunerna i det här fallet, liksom när det gäller övrig förtroendemannautbildning, själva bör stå för denna i vad gäller såväl uppläggning som finansiering.

Lagutskottet bör därför hemställa att riksdagen med bifall till motion 1985/86:405 yrkande 5 ger riksdagen till känna att särskilda medel inte bör ges till studieförbunden för utbildning av förtroendevalda.

4. Medel till konsumentverket för forskningsstimulerande uppgifter

Birger Hagård, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar "Utskottet konstaterar" och slutar "yrkandena 2 och 4" bort ha följande lydelse:

Utskottet finner att dessa uppgifter naturligen ankommer på forskningsråd och enskilda högskolor. Därför bör lagutskottet hemställa att riksdagen med bifall till motion 1985/86:402 yrkandena 2 och 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utbildningsutskottet nu har anfört.

